

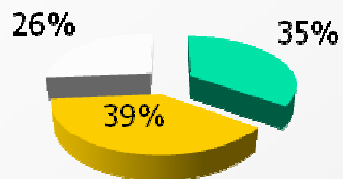
MASARYKOVA UNIVERZITA

Repetitorium sociální geografie

Geografie průmyslu

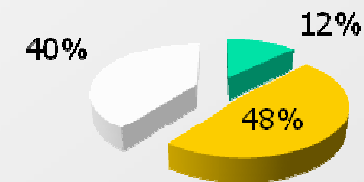
Sektorová struktura ČR - 1948

■ Primér ■ Sekundér ■ Terciér

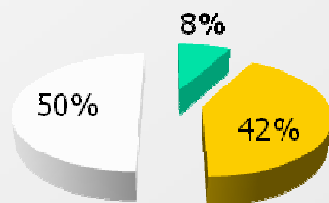
Sektorová struktura ČR - 1980

■ Primér ■ Sekundér ■ Terciér

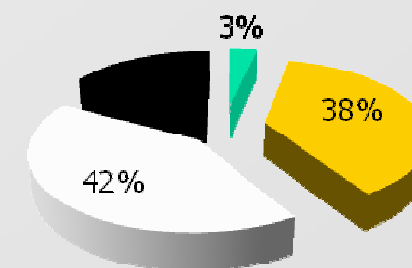
Sektorová struktura ČR - 1996

■ Primér ■ Sekundér ■ Terciér

Sektorová struktura ČR - 2004

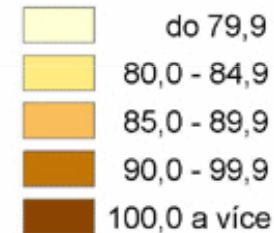
■ Primér ■ Sekundér ■ Terciér ■ Ostatní

Hrubý domácí produkt (HDP) a hrubá přidaná hodnota (HPH) v roce 2004

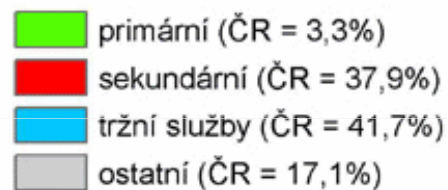
HDP na obyvatele

(ČR = 100%)

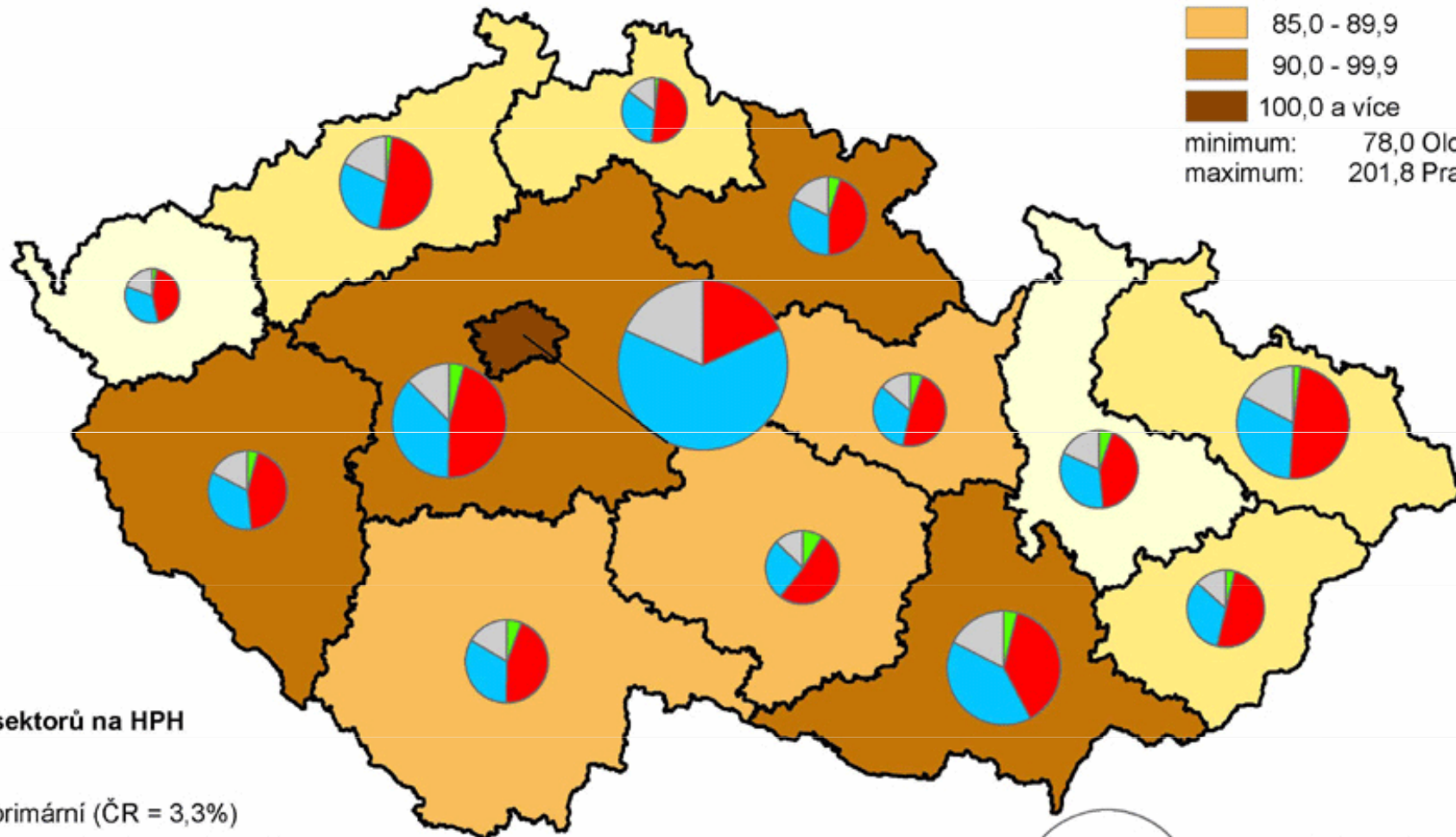
minimum: 78,0 Olomoucký
maximum: 201,8 Praha

podíl sektorů na HPH (%)

Hrubá přidaná hodnota v mil. Kč (celá ČR = 2 483 852)

minimum: 59 019 Karlovarský
maximum: 572 000 Praha

Základní specifika

- Je rozhodující odvětví, které produkuje materiální statky.
- Zaměstnává asi 30% ekonomicky aktivních obyvatel, vyspělé země: 30 - 40 %, rozvojové země: 10 - 15%.
- Vedoucí hospodářské odvětví v celosvětovém měřítku
- Hlavní rozvoj v 19. století
- Je v pohybu, mění se ve prospěch moderních odvětví – energetika (jaderna energetika), strojírenství (elektronika) a chemický průmysl (výroba léčiv) - a oslabuje význam tradičních odvětví – některé druhy spotřebního průmyslu (oděvní, obuvnický, těžební, potravinářský).

Průmyslová revoluce

- Začátek v Anglii, dále Belgie a ostatní Evropa
- Pol. 19. st. v ČR

Důsledky:

- Technologické převraty – vynález parního stroje
- Přesun podílku HDP ze zemědělství do průmyslu
- Pohyb zboží a kapitálu
- Přejít od manufaktur k tovární výrobě
- Narušení tradiční společnosti – sociální a kulturní změny společnosti

Historie disciplíny v ČR

- počátky spadají do pol. 50. let
- 1958 → Ivanička publikoval v geogr. časopise „Předmět, metody a vývoj geografie průmyslu“
- 1963 → vznikl geografický ústav – protože chybělo mapové dílo o ČSSR
- středisko geografie průmyslu – v Plzni – geografie závodů
- po r. 1989 se dostává do pozadí – chybí data, probíhají ekonomické reformy
- dnes - GÚ MU, UK Praha, ČSÚ, MPO

Klasifikace průmyslu

- 1. podle postavení oboru k primární surovině:
  - těžební průmysl
  - zpracovatelský průmysl

- 2. podle užití finálních výrobků:
  - těžký průmysl – zabývá se produkcí výrobních prostředků
  - spotřební (lehký) průmysl – zabývá se produkcí spotřebních předmětů

- Stranou stojí energetický průmysl – má specifický charakter, řadí se do těžkého průmyslu

Odvětví průmyslu

- OKEČ – odvětvová klasifikace ekonomických činností.
- Poskytuje základnu pro přípravu statistických údajů o různých vstupech, výstupech, tvorbě kapitálu a finančních transakcích ekonomických subjektů.
- Členění dle oborů od A do H
- Zavedena do statistické praxe v roce 1994.
- Revize v roce 1995
- Dostupné na www.czso.cz

Rozmístění průmyslu

- ❑ Průmysl je soustředěn ve střediscích (centrech) – rozmístění bodového charakteru. Spojení center = průmyslový komplex. (Zemědělství – plošné rozmístění, doprava – liniové rozmístění).

Průmyslový komplex = soubor výrobních jednotek různého zaměření, využívá společné podmínky prostoru. Velké komplexy se mohou spojovat – vytváří průmyslové areály.

- ❑ pozitivní efekty koncentrace průmyslové výroby – návaznost ve zpracovatelském průmyslu, odpadají dopravní náklady, zkracování časových dimenzi
- ❑ negativní efekty koncentrace průmyslové výroby – vliv na životní prostředí, přetížená doprava
- ❑ největší koncentrace – těžba, těžké strojírenství
- ❑ nejmenší koncentrace – spotřební obory, potravinářský průmysl

Typy průmyslových komplexů

1. Hlavním faktorem těžba paliv – historicky nejstarší (uhlí, později ropa a plyn). Ostravsko, Porúří, střední Anglie, Horní Slezsko v Polsku.
2. Hlavním faktorem pracovní síla, tržní poloha, dopravní dostupnost, vědeckotechnické poznatky. Nachází se v blízkosti aglomeraci. Náročnější obory zpracovatelského průmyslu – střední strojírenství, elektrotechnika, spotřební chemie. Tento typ komplexů převažuje.
3. Hlavním faktorem import ropy. V přístavech dovozních – USA, západní Evropa (Rotterdam, Hamburk), Japonsko, Jižní Korea, Čína.

Lokalizace

- V regionálních teoriích představují lokalizační teorie vývojově nejstarší skupinu, bezprostředně se vztahující k vlastním teoretickým základům prostorové (regionální) ekonomiky, resp. socioekonomické geografie.
- Zpočátku se teorie lokalizace dotýkaly zemědělských aktivit.
- První ucelenou teorií, vyhodnocující vztah mezi způsobem využití plochy a její vzdáleností od střediskového místa vypracoval **J.H. von Thünen** (1826).
- S rozvojem průmyslu se těžiště zájmu přeneslo na lokalizaci průmyslu.

Lokalizace

- Tvůrcem ucelené klasické teorie lokalizace je **A. Weber**.
- Jako kritérium lokalizace používá minimalizaci výrobních nákladů, cíl formuluje jako optimální lokalizaci firmy s cílem minimalizace výrobních nákladů a nákladů spojených s přepravou surovin a hotových výrobků firmy.
- Významným přínosem je to, že formuloval pojem lokalizační faktor, identifikoval jej a klasifikoval podle několika znaků, zavedl kategorii lokalizační orientace.

Lokalizační faktory

= síly, které ovlivňují rozhodnutí umístit firmu v konkrétních místech prostoru.

➤ Weber uvádí tři hlavní faktor lokalizace průmyslového závodu:

- Dopravní náklady
- Náklady na pracovní sílu
- Spotřebitelské aglomerace

Lokalizační faktory

- ❏ a) přírodní
- ❏ b) ekonomicko-technické
- ❏ c) sociálně-politické

Přírodní lokalizační faktory

- Surovinová základna
- Voda
- Energie
- Klima
- Reliéf
- Půda
- Biota

Ekonomicko-technické faktory

- Trh
- Pracovní síla
- Kapitál
- Doprava

Sociálně-politické faktory

- Sociální
- Politické
- Historické
- Strategicko-vojenské

Moderní pojetí LF

- **Obchodní faktory** (Faktor blízkosti trhu, faktor blízkosti zákazníka, přítomnost zahraničních firem, podpůrné služby)
- **Pracovní faktory** (dostupnost pracovní síly, kvalita pracovní síly, flexibilita a adaptabilita pracovních sil, cena práce)
- **Specifické lokální a regionální faktory** (nabídka rozvojových ploch, finanční participace)
- **Nákladové faktory** (cena práce, pozemků)
- **Faktor kvality života** (environmentální, kulturní)

Průmysl v ČR

- potravinářství – význam neklesl
- textilní p. – velmi poklesl – zboží z východu
- dřevozpracující p. – výroba desek, hranolů - vzrůst – Rakušané postavily pily, levná pracovní síla
- papírnictví – vznikla řada nových malých závodů
- polygrafie – významný nárůst – výroba různých nosičů
- chemie – menší používání v zemědělství, máme širokou strukturu – přišly zahraniční investoři – BARUM KONTINENTAL, OPTIMIT Odry
- stavební hmoty – určitý propad ale silný potenciál
- sklo – výrazný pokles (není odbyt), nekonkurenceschopná, založeno na ruční práci

Průmysl v ČR

- ☒ **Těžební průmysl** – Mostecká uhelná společnost, Ostravsko-karvinské doly, Moravské naftové doly.
- ☒ **Energetický průmysl** – v některých statistikách pod něj spadá i těžba. ČEZ, E'ON, JMP
- ☒ **Chemický průmysl** – Chemopetrol Litvínov, Spolana Neratovice, Kaučuk Kralupy
- ☒ **Průmysl stavebních hmot** – do této skupiny náleží jak těžba stavebních hmot (Cementárna Mokrá), tak i firmy zabývající se zpracováním stavebních materiálů.
  - K velkým stavebním firmám patří Skanska, IMOS, Dopravní stavby aj.)
- ☒ **Gumárenský a plastikářský průmysl** – Barum Otrokovice, Gumárny Zubří, Fatra Napajedla
- ☒ **Strojírenský průmysl**
  - **Automobily** – Škoda Mladá Boleslav, TPCA Kolín, Karosa-Irisbus Vysoké Mýto, Tatra Kopřivnice
  - **Kolejová vozidla** – Škoda Plzeň, Pars Nova Šumperk, ČKD Vagonka
  - **Letectví** - Aero Vodochody
  - **Stroje, obráběcí stroje, turbíny aj** – Škoda Plzeň, ABB Brno, ČKD Blansko
  - **Nářadí, výrobky pro další zpracování** – Natec Česká Lípa, Bosch Jihlava
  - **Televizory** – Panasonic Plzeň, Philips Hranice na Moravě

Průmysl v ČR

☞ Spotřební průmysl

- **Sklářský** – Glasunion Teplice, Mozer Karlovy Vary, Krystalex Nový Bor, VMG Kyjov
- **Papírenský, dřevozpracující** – papírny Větrní a Štětí, Jiřina Soběslav, Koryna Koryčany, Koh-I-Noor České Budějovice
- **Potravinářský** – Madeta České Budějovice, Olma Olomouc, Danone Benešov, Nestlé (Orion) Praha, Plzeňský Prazdroj, Staropramen, Budějovický Budvar
- **Jiné** – Petrof Hradec Králové (piana), Rieger Kloss v Krnově (varhany), Strunal Luby

Průmyslové zóny ČR

- ucelené souvislé území pro průmyslovou výrobu, obchod, služby nebo jako zastavitelné území vhodné převážně pro umístování průmyslové výroby, obchodu, služeb

Těžký průmysl (hutnictví, strojírenství)

Stručná historie

- Největší odvětví průmyslu
- Nejvyšší počet zaměstnanců – velké průmyslové podniky
- ČR před 2. sv. v. patřila k nejvyspělejšími státům světa
- Po válce – rozvoj těžkého strojírenství - velká náročnost na suroviny, 80 % expertu na východ /RVHP/
- Investičně náročné odvětví
- Po revoluci v roce 89 značný úpadek – transformace, propouštění, příchod zahraničního kapitálu.

Regionalizace

Hutnictví:

- Ostravsko (Mittal steel Ostrava, Vítkovice Steel, Třinecké železárny, Železárny a drátovny Bohumín, PREMIE STEEL a. s. Ostrava)
- Střední Čechy (Poldi Hütte, s.r.o. Kladno, FERROS PRAHA s.r.o., Beroun – Králův Dvůr apod.)

Regionalizace

Strojírenství:

- Ostravsko (Válcovny plechu Frýdek-Místek, Železářny a drátovny Bohumín)
- Obráběcí a tvářecí strojírenství (TOS Svitavy, Kuřim, Čelákovice, STOS Oslavany, Žďas Žďár nad Sázavou, Kovosvit Sezimovo Ústí, ZPS Zlín)
- Přesné strojírenství (Metra Blansko, Regula Praha, ZPA Trutnov, ZPA Brno, Somet Teplice, Meopta Přerov, Zbrojovka Brno, Česká Zbrojovka Uherský Brod)
- Stavební strojírenství (Transporta Chrudim, Uničovské strojírny)
- Zemědělské strojírenství (Ostroj Opava, Agrostroj Prostějov)
- Investiční strojírenství (Královopolská Brno, ELITEX Liberec, Adast Adamov)
- Spotřební strojírenství (ETA Hlinsko, ROMO Fulnek, Mora Olomouc)

Textilní, oděvní a kožedělný průmysl

Stručná historie

- ☒ textilní p. – nejstarší spolu s potravinářstvím
- ☒ pol 18 .století – vznik manufaktur – 1. průmyslová revoluce
- ☒ potřeboval vodu, palivo (dřevo), suroviny (vlna, konopí, len, dovoz bavlny) – koncentrace k vodám a lesům
- ☒ vznik parostroje – obor se mohl rozvíjet i v jiných oblastech – posun k městům
- ☒ velký význam Brno – Mosilana, Vlněna
- ☒ 1839 – železnice v Brně – dovoz uhlí

Transformace

- ❑ 1960 – pracovalo v textilním p. 180 000, kož. 16 000, oděvním a obuvnickém 93 000 – největší nárůst na jižní Moravě
- ❑ 1989 – největší zlom – textilní 155 000, oděvní 55 000, kožedělný a obuvnický 67 000
- ❑ na konci 80. let – 36 provozů – BITEX Vratislavice nad Nisou – 8000 lidí, TIBA Dvůr Králové nad Labem, HEDVA Moravská Třebová, PERLA Ústí nad Labem, TEXTIL Liberec, MORALEN Šumperk
- ❑ oděvy – OP Prostějov (7300), TRIOLA Praha (6500), KRAS Brno (4500)
- ❑ kožedělný – SVIT Zlín (18 500), ZGK Třebíč (8800), Rukavičkářské závody Dobříš (3200)

Transformace

- ❑ obrovská nezaměstnanost, zastaralé stroje, nízká produktivita práce, orientace jen na východní trhy, nízká investiční aktivita
- ❑ změny vlastnických vztahů – restituce, privatizace, kupónová privatizace
- ❑ malé finanční ohodnocení – nejnižší mzdy
- ❑ otevření trhu – malá konkurenceschopnost – nekontrolovaný dovoz (Vietnam)
- ❑ 5 % na tržbách ze zpracovatelského průmyslu, na přidané hodnotě 6,5 %, zaměstnanost 10 %
- ❑ nevstoupilo příliš mnoho zahraničních investic – pouze PLEAS SCHIESSER Havlíčkův Brod
- ❑ proexportní odvětví do Německa, Rakouska, Itálie, Slovenska

Současnost

- textil – TIBA Dvůr Králové nad Labem, JITEX Písek, SLEZAN Frýdek – Místek, JUTA Dvůr Králové nad Labem
- oděvy – OP Prostějov, OTAVAN Třeboň, TONAK Nový Jičín
- obuv – KONTIOBUV, NOVESTA Zlín, PRAMOS Slavičín

OKEČ: 17 textilní, 18 oděvní, 19 obuvnický

- 5 skupin podniků:
  - bavlnářské
  - vlnářské
  - lnářské
  - pletářské
  - obor technických textilií – jsou na tom nejlépe – KORDÁRNA Velká nad Veličkou, LECOTEX Tábor, LANEX Bolatice, FEZKO Strakonice, TEHNOLEN Lomnice nad Popelkou

Stručné hodnocení průmyslu

- ❏ **Velikost** – počet pracovníků, obrat, hodnota podniku – kmenové jmění
  - Hranice mezi velkým a středním podnikem – 250 pracovníků
  - Malé podniky do 20 až 50 zaměstnanců
  - Drobné podniky do 10 zaměstnanců
- ❏ **Koncentrace** – příklad vymezení prům. oblastí – zaměstnanost v průmyslu / plocha – v regionech obcí s rozšířenou působností
- ❏ **Struktura** – těžba, zpracovatelský p., výroba a rozvod energie; zpracovatelský se dělí na odvětví -> obory -> dílčí obory
- ❏ **Koncentrace** – existuje registr ekonomických činností RES
- ❏ **Specializace** – index specializace – komparační (srovnávací analýza) – podíl určitého odvětví na celkovém průmyslu v určitém regiony v porovnání např. s celým státem

SWOT analýza průmyslu ČR

Silné stránky

- ❏ tradice zpracovatelského průmyslu a průmyslové výroby
- ❏ relativně nízké náklady na pracovní sílu v průmyslové výrobě
- ❏ přímé zahraniční investice v průmyslových podnicích jako zdroj kapitálu a exportních příležitostí
- ❏ nízké vývozní ceny průmyslových výrobků
- ❏ vysoké procento podniků v soukromém vlastnictví
- ❏ celkové zlepšení životního prostředí v průmyslově exponovaných oblastech
- ❏ aktivní státní politika restrukturalizace
- ❏ rychlá adaptace MSP na požadavky trhu

Slabé stránky

- nedostatek investičních zdrojů
- nevyjasněné majetkové vztahy u některých nemovitostí využitelných pro průmyslové investory
- problematická privatizace
- nedostatečná orientace na zahraničních trzích
- nedostatek finančních zdrojů pro nákup nových technologií
- zastaralá výrobní základna a její pomalá obnova
- existence oblastí významně zasažených průmyslovou činností
- vysoký podíl materiálových nákladů

Příležitosti

- rostoucí význam MSP pro hospodářství
- nové systémy řízení výroby
- přizpůsobivá pracovní síla
- lepší kvalita servisu a služeb
- zakládání MSP zaměřených na průmyslové služby
- možnost uplatnění pro restrukturalizované podniky
- nové efektivnější metody získávání a zušlechťování energetických zdrojů
- zvyšování tempa rozvoje techniky a technologií
- pokrok v rozvoji moderních technologií šetrných k životnímu prostředí

Hrozby

- omezená mobilita pracovní síly
- konkurence na trhu pracovních sil po vstupu ČR do EU
- rostoucí konkurence na světových trzích
- nedostatek finančních prostředků na podporu vědy a výzkumu
- nedostatečný zájem podnikatelů o využívání regenerovaných průmyslových zón
- recese průmyslové výroby nebo oborů
- vytěsnění některých domácích výrobců energie po vstupu do EU

Informační zdroje

- ČSÚ – ročenky
- Svaz průmyslu a dopravy ČR
- Hospodářská komora ČR
- www.mpo.cz
- www.czechinvest.cz
- www.czechtrade.cz